

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (СВІТОВИЙ ДОСВІД)

Обґрунтовано необхідність пошуку дієвих інструментів регулювання конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників із врахуванням передового світового досвіду. Наведено критерії сформованості конкурентних переваг сільськогосподарських виробників у світі. Окреслено домінуючі напрями підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Визначено місце та роль політики становлення і розвитку ринку агропродовольчої продукції. Описано особливості державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції в різних країнах. Розкрито роль агрострахування. Запропоновано інструменти забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, інструменти забезпечення конкурентоспроможності, світовий досвід, аграрна політика, органічне виробництво, агрострахування, державне регулювання.*

Постановка проблеми. Розвиток внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції, його інфраструктури та інституційного середовища є дієвим інструментом державної політики зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних виробників цієї продукції. З іншого боку, суб'єкти господарювання мають здійснювати заходи, орієнтовані на посилення власної інституційно-ринкової спроможності. Як свідчить не лише зарубіжний, але й вітчизняний досвід, перспективними видаються практики розвитку сільськогосподарської кооперації, які дозволяють спільними зусиллями залучати ресурсне та матеріально-технічне і кадрове забезпечення, формувати інвестиційно-фінансовий потенціал поступу, розвивати виробничу інфраструктуру і т. ін.

Стан дослідження. Закономірно, що значну частину публікацій [1–21], де узагальнюється світовий досвід зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, присвячено питанням нарощування обсягів та підвищення ефективності виробничого процесу. До прикладу, Спільна аграрна політика ЄС передбачає такі головні напрями зростання ефективності в галузі: 1) підвищення продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції шляхом модернізації виробничого процесу та раціонального використання трудових ресурсів; 2) забезпечення високого рівня життєздатності сільськогосподар-

ських підприємств; 3) розвиток і стабілізація ринку сільськогосподарської продукції; 4) гарантування пропозиції агропродовольчої продукції; 5) сприяння встановленню оптимальних споживчих цін.

Наприклад, В. Синчак, дослідивши світовий досвід з аналізованої проблематики, наводить такі результати: контроль пропозиції шляхом встановлення виробничих квот, обмежень площ посівів та чисельності голів ВРХ на одиницю площі угідь; платежі прямої підтримки доходів; трирівнева система цінової підтримки (індикативні (зорієнтовані на прийнятний рівень рентабельності виробництва), інтервенційні (закупівля державою надлишків у разі перевиробництва) та порогові (збільшення пропозиції шляхом продажу продукції з держрезервів) ціни) [1, с. 494].

Метою статті є дослідження дієвих інструментів регулювання ефективності, а отже, й фінансово-економічної стійкості та конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників із врахуванням сучасного світового досвіду.

Виклад основних положень. Відомо, що у США головним критерієм сформованості конкурентних переваг сільськогосподарського виробника вважаються обсяги його виробництва, і держава всебічно підтримує концентрацію та спеціалізацію аграріїв. Така підтримка передбачена в Акті фермерської безпеки та розвитку інвестування у сільській місцевості, а заходами її безпосередньої дії є підтримка цін і доходів фермерів засобами прямих, різницевих та антициклічних платежів, маркетингових позик, заставних цін (коли виробник заставляє державі свою продукцію у періоди несприятливої цінової кон'юнктури ринку та отримує її назад у разі відновлення рівня цін) [2, с. 222].

Загальновідомими в контексті зниження рівня фінансових ризиків сільськогосподарського виробництва заходами та засобами, широко застосовуваними як у США, так і в країнах ЄС, стали субсидії на страхування, допомога на випадок стихійних лих, створення стабілізаційних фондів, програми фінансово-кредитного забезпечення фермерів, податкові пільги тощо. Крім того, тут широко застосовуються й засоби непрямої державної підтримки – компенсації витрат на придбання матеріально-технічного забезпечення, пільгового кредитування, субсидування витрат на страхування майна, розвиток ринку та виробничої інфраструктури, виконання регіональних програм, проведення пільгової податкової політики та ін. [3, с. 70].

Звернімо увагу на те, що в ЄС держава підтримує не лише крупні сільськогосподарські підприємства, агрохолдинги, й навпаки – стимулює конкуренцію на ринку сільськогосподарської продукції. У країнах ЄС чітко встановлені квоти (в межах 10–25% бюджету фінансової

підтримки галузі) фінансово-бюджетної допомоги новоствореним дрібним фермерам [4]. Здебільшого такі малі сільськогосподарські підприємства займають ринкові ніші, що не охоплені великими підприємствами, скажімо, нетрадиційні галузі тваринництва, вирощування унікальних сільськогосподарських культур з високим рівнем екологічності та безпеки, бджільництво, виробництво продукції, що має унікальні саме для певної території властивості, тощо. Відповідно, така політика дає змогу усувати негативні прояви концентрації сільськогосподарського виробництва, а отже, його монополізації.

С. Надвиничний завдяки вивченню світового досвіду підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва узагальнює такі домінуючі напрями політики у цій сфері: підтримка міжнародної торгівлі (шляхом зняття торговельних бар'єрів на експортно-імпорتنі операції, але водночас квотування імпорту сільськогосподарської продукції), сприяння розвитку збутових кооперативів та підтримка попиту на окрему продукцію, кредитування і страхування сільськогосподарських виробників, обмеження виробництва певних видів сільськогосподарської продукції, включно з виведенням частини земель з обороту, соціальна політика, здебільшого сфокусована на питаннях розвитку сільських територій [5, с. 11].

Власну нішу в системі світового досвіду забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств займають дослідження, пов'язані з розвитком органічного виробництва, а також із т. зв. екологічної конкурентоспроможності продукції. Приміром, наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. відновилася актуальність популяризації екологічних ідей у світі, створення та просування на ринок продукції екологічно чистих виробництв, створюються національні стандарти та системи сертифікації продукції, розвиваються органічні виробництва з високими темпами розвитку, а Міжнародна федерація руху за органічне виробництво вже налічує понад 108 країн світу [6, с. 19–23; 7, с. 7].

Додамо, що лідерами за обсягами і темпами нарощування органічного виробництва є Австралія, Аргентина, Китай, Бразилія, Океанія. Водночас відомо, що налагодження органічного виробництва і збуту продукції є інвестиційно значно місткіший процес (через більші витрати на дорожчу органічну кормову базу та висококваліфіковану працю, вищу ціну, отож обмежену купівельну спроможність потенційних споживачів), аніж ведення традиційного сільського господарства.

Ці аргументи доводять потребу в активізації державної підтримки органічного виробництва, і в цьому розрізі також є підстави звер-

нутися до досвіду економічно розвинутих держав, де влада субсидує частину цінової надбавки органічної продукції, надає бюджетно-фінансову підтримку при створенні мереж збуту органічної продукції та налагодженні міжгалузевої співпраці за напрямками: 1) виробництво органічної сільськогосподарської продукції та 2) роздрібна й оптова торгівля, громадське харчування, переробка тощо [8, с. 163].

За Т. Аверіхіною [9], значної уваги потребує вивчення світового досвіду забезпечення екологічної конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Особливе прикладне значення мають висновки стосовно важливості здійснення таких заходів у цьому напрямі, як-от: розвиток виробництва на засадах узгодження функціональних та екологічних умов; узгодження екологічних параметрів виробництва з постачанням сировини, матеріалів, обладнання і технологій, а також транспортних підприємств та об'єктів торгово-збутових мереж; забезпечення екологічної конкурентоспроможності продукції та технологій її виробництва, системи організації праці; організація внутрішніх бізнес-процесів із урахуванням життєвого циклу екологічно чистої продукції; залучення й узгодження альтернативних варіантів організації та розвитку органічного виробництва й екологічного асортименту товарів; зорієнтованість на цілі стратегічного розвитку виробництва екологічної сільськогосподарської продукції, врахування зовнішніх і внутрішніх екологічних чинників.

Видається доречним задіяння таких підходів підприємствами сільського господарства, для яких виробництво і збут органічної та екологічно чистої продукції є одним із головних чинників забезпечення її конкурентних переваг та формування в такий спосіб конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Ба більше, вони можуть доповнюватися політикою впливу на громадську думку.

Вагому роль у рамках світового досвіду забезпечення конкурентоспроможності як підприємств, так і галузі сільського господарства загалом відіграє політика становлення і розвитку ринку агропродовольчої продукції. Приміром, Г. Черевко звертає увагу на такі принципові положення державного регулювання у США, як перехід від сільськогосподарської до продовольчої політики, що ширше охоплює складові продовольчого комплексу держави, забезпечує формування взаємозв'язків продовольчого комплексу та національної економіки, зміну підходу з усунення дефіциту на альтернативні програми стабілізації ринку, посилення взаємозв'язків внутрішнього та світового ринків продукції АПК [10, с. 86–90].

Як зазначено в дослідженні, проведеному О. Овчинниковим [11], у США функціонують 16 федеральних продовольчих програм,

зорієнтованих на поліпшення купівельної спроможності населення з низькими доходами заради забезпечення однакової доступності усіх верств населення до продовольства, і на такі цілі США скеровують біля 50 млрд дол. щороку.

Досвід державного регулювання з централізованим підходом до моделювання умов функціонування внутрішнього ринку агропромислової продукції характерний і для країн ЄС. Наприклад, у 1957 р. було утворено Європейське економічне співтовариство (за участі ФРН, Франції, Італії, Нідерландів, Бельгії та Люксембургу), головна мета якого – формування і реалізація єдиної агропродовольчої політики, спрямованої на підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Скажімо, у Новій Зеландії дієвим інструментом політики розвитку сільського господарського виробництва та покращання характеристик ринку сільськогосподарської продукції стало впровадження «партнерств фермерів», які навіть замінили інструмент прямого бюджетного субсидування, забезпечивши економію великих обсягів бюджетних коштів та підтвердивши наявність можливості становлення конкурентоспроможного агропродовольчого сектора без обтяжливої державної фінансової підтримки. Суть партнерства зводиться до пошуку спільного економічного інтересу й об'єднання фермерів задля збільшення обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції в умовах скорочення внутрішньої державної підтримки сільського господарства [12, с. 9].

Особливістю державного регулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції Японії є те, що тут функціонує велика кількість державних і квазідержавних агентств, сільськогосподарських кооперативів [13]. Таким чином суб'єкти цього ринку з державною формою власності, беручи участь у ринкових процесах, сприяють кращим умовам конкуренції.

В. Власов додає до вказаного й такі заходи, що реалізуються державою в загальносвітовій практиці з метою регулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції, як-от: посилення регуляторної ролі держави, диференціювання дотаційності виробництва (залежно від стану розвитку ринку та соціально-економічних умов територій), заміна субсидування прямою підтримкою підприємств сільського господарства, сприяння концентрації виробництва та капіталу в АПК, посилення протекціонізму, спрямованого на захист внутрішнього ринку та місцевого товаровиробника, протидія імпортозалежності [14].

Державна підтримка розвитку внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції здійснюється також і в напрямі розвитку купівельної спроможності населення, що є прямим шляхом до збільшення місткості ринку, а через це й забезпечення зростання масштабів виробництва сільськогосподарської продукції. Задля цього в країнах з розвинутою економікою функціонує спеціалізована система сільськогосподарського кредитування. До прикладу, у США налічується понад 4 тис. комерційних сільськогосподарських банків [15]; у Німеччині функціонують кредитозберігальні сільські кооперативи; у Канаді – спеціалізовані лізингово-кредитні агентства підтримки дрібних фермерських господарств; у Польщі – Державне агентство аграрного ринку, що надає кредити та виплачує субсидії на експорт зерна, молочної та м'ясної продукції, цукру, хмелю, продуктів переробки картоплі [16].

У світовій практиці набув широкого поширення й інструмент страхування. М. Александрова зазначає, що належне страхове забезпечення функціонування сільськогосподарських підприємств характерне практично для всіх економічно розвинутих держав світу. Втім, існують й певні особливості. Скажімо, у США найбільше застосовуються програми захисту від катастрофічних ризиків, страхування врожаю від погодних ризиків, надання допомоги без страхування; у Канаді – страхування врожаю, створення власних стабілізаційних фондів, програми допомоги у разі стихійних лих; у Греції функціонує єдина програма агрострахування; в Іспанії покривається один тип ризиків, їх декілька видів або ж надається комплексний захист від усіх сільськогосподарських ризиків [17, с. 21–22].

Частково такі програми реалізуються й в Україні, але принциповою особливістю зарубіжного досвіду є комплексний та паритетний підхід, коли до їх реалізації залучені і сільгоспвиробники, і страхові організації й держава. За кошти держави покриваються адміністративні витрати страховика, частина страхових премій, збитки від природних ризиків, формується частина коштів на депозитних рахунках аграріїв, через страхові компанії державної форми власності акумулюються страхові внески та адмініструється функціонування програм, гарантується покриття збитків і т. ін.

Окрім того, як свідчить закордонна практика, сільгоспвиробники мають змогу страхувати не лише ризики, пов'язані з невизначеністю природно-кліматичних умов чи майбутніми кон'юнктурними коливаннями ринку сільськогосподарської продукції, але й, наприклад, користуватися такими страховими пропозиціями, як захист прибутку (зниження доходу нижче середнього рівня і падіння цін), комбіноване

страхування сільськогосподарських культур (відшкодування 50%, 65% та 75% фермерського доходу за минулі роки), захист прибутку від групи ризиків тощо.

Різними слід визнати й підходи до становлення і розвитку інфраструктури страхування сільськогосподарського виробництва – від переважно державної, де андеррайтингові компанії повністю або частково належать державі (США, Канада, Іспанія), до абсолютно приватної, коли держава лише визначає «правила» гри на ринку страхування (більшість країн ЄС). Тимчасом для світового досвіду властиві й змішані практики (ім характерне поєднання американського та європейського підходів).

У процесі аналізу світового досвіду політики зміцнення конкурентоздатності підприємств сільського господарства не можна оминати увагою результати низки досліджень, де в основі конкурентних позицій – інноваційна активність підприємств галузі. На думку О. Шубравської, за будь-якої стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва реалізація його потенціалу неможлива без інновацій, які останнім часом пов'язані з впровадженням агробіотехнологій та екологічно орієнтованих систем господарювання; відповідно все більше актуалізуються завдання держави, спрямовані на впровадження багаторівневої системи інформаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств [18, с. 101]. Науковець також узагальнює передовий світовий досвід, що стосується залучення інновацій на підприємствах сільського господарства, визнаючи доречність розробки і впровадження інновацій всіх видів і типів – від продуктових до юридичних, економічних, управлінських і т. д. Втім, особливе значення відводить т. зв. точному землеробству (із використанням глобальної системи відстеження для моніторингу врожайності та узгодження її з ресурсним забезпеченням, зокрема добрив і гербіцидів, потрібних для використання за наявної ситуації, що знижує рівень витратомісткості господарювання й негативний вплив на довкілля), та ІТ-системам, спроможним моделювати різні параметри і напрями розвитку ситуації, а також чітко розраховувати потреби в ресурсах «на вході» і отриманий результат «на виході».

Впровадження інновацій у сільському господарстві вже сьогодні в економічно розвинутих державах дає змогу вирощувати рослини, стійкі до впливу на них хімічних засобів захисту, хвороб і паразитів, здійснювати виробництво високоефективних вакцин та харчових добавок для тварин, біовідновлення ґрунтів, виведення нових порід тварин тощо.

Як свідчить світовий досвід, чи не найбільш перспективним напрямом посилення конкурентних позицій та закріплення конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств є формування кооперативно-інтеграційних структур, локальних інтегрованих систем або ж кластерів. І. Паска, вивчаючи такі практики, доходить висновку, що в економічно розвинутих державах інтеграція здебільшого відбувається на добровільних засадах і слугує фактором удосконалення управління процесами сільськогосподарського виробництва та подальшої переробки сільськогосподарської продукції, посилення конкурентних позицій на ринках збуту, зростання потенціалу впровадження нових техніки і технологій, мінімізації комерційного та фінансового ризиків [19, с. 301]. З досвіду США, найперспективнішими формами інтеграції є партнерства, сільськогосподарські корпорації та кооперативи, а локальні інтегровані системи нового покоління створюються на основі інтеграції всіх ланок виробництва і подальшої переробки сільськогосподарської продукції з метою налагодження виробництва і продажу вже безпосередньо кінцевому споживачеві продовольчих товарів.

Відповідно, перевагами зазначених форм інтеграції є:

- по-перше, можливість контролю процесів, які відбуваються на всіх етапах виробничого процесу від посадки сільськогосподарських культур до виготовлення кінцевої продукції;
- по-друге, значно вища доходівдача, адже в процесі такого замкнутого циклу виробництва забезпечується отримання більшої доданої вартості в структурі кінцевої продукції;
- по-третє, оптимізація витрат виробництва, оскільки всі логістичні, складські, транспортні та інші процедури чітко регламентовані, а витрати на їх обслуговування розподіляються рівномірно між усіма учасниками інтегрованої структури;
- по-четверте, отримання загального, а також часткових ефектів синергії, що проявляються у сферах наукових досліджень, розробок та інновацій, дослідження ринку і маркетингу, формування попиту та лояльності споживача, залучення ресурсів, фінансів та інвестицій.

Аналіз практики формування інтеграційних структур у таких країнах, як Франція, Великобританія, Данія, Швеція, Норвегія та інші, дають підстави стверджувати, що конкурентні переваги сільськогосподарських підприємств значно зростають за умови розвитку таких інтеграційних моделей, як контрактна система відносин між всіма суб'єктами в рамках вертикальної інтеграції, об'єднання капіталу та праці юридичних і фізичних осіб галузі, створення агрокомбінатів із повним та замкненим технологічним циклом виробництва і збуту готової продукції, створення холдингових компаній [20, с. 222–230].

Отримані результати узагальнення світового досвіду забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, наведені на рисунку, слугують, на думку автора, суттєвим доповненням теоретико-методичних засад її управління. Хоча видається також доцільним доповнити їх і досвідом державної підтримки розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах участі держави в різного роду мегарегіональних, територіальних чи галузевих глобальних об'єднаннях, що, скажімо, актуальне для України в умовах дії угод про співробітництво в рамках СОТ, а також зон вільної торгівлі з ЄС, Канадою тощо.

Далі, як зазначається у розвідці А. О. Олексієнка [21, с. 38], в Австралії для підтримки експортерів державою субсидуються витрати на дослідження та маркетинг зовнішніх ринків, екологічні програми та виплати на подолання природних і стихійних лих, надаються гранти на розробку і впровадження інновацій у сільському господарстві і харчовій промисловості; у Канаді надається організаційно-економічна підтримка управління бізнес-ризиками, забезпечення продовольчої безпеки, охорони навколишнього середовища, науки та інноваційної діяльності; у країнах ЄС у щораз більших масштабах розширюються програми фінансування сільського розвитку в рамках СОТ (платежі з допомоги фермерам, утримання лісонасаджень, допомога в залученні інвестицій, зокрема в частині диверсифікації виробництва сільськогосподарської продукції).

У світовій практиці з метою підтримки експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств, тай загалом задля розвитку і підвищення ефективності чи не найбільшого поширення набула фінансова підтримка суб'єктів галузі. Також, попри варіативність бюджетно-фінансових і державно-публічних фондів фінансової підтримки сільського господарства, страхування ризиків і розвитку експортного потенціалу, в країнах ЄС розмаху набуло створення спеціалізованих установ, які здійснюють пільгове кредитування підприємств сільського господарства і споріднених видів економічної діяльності. Наприклад, у Нідерландах понад 90% фінансової підтримки АПК забезпечує банк у формі кооперативу з обслуговування кооперативної системи АПК; у Великобританії банки, що обслуговують сільськогосподарський сектор, мають право спільно з клієнтом встановлювати пільгові ставки кредитування, а також обирати вид заборгованості залежно від економічного становища господарства; у США функціонує чимало банків і кредитних спілок та кооперативів, які, створюючи велику конкуренцію між собою, кредитують фермерів на довгострокових засадах та на вельми вигідних умовах [22, с. 165].

Рис. Інструменти забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Авторська розробка.

Висновки. Отже, органи державного управління в країнах з низьким рівнем розвитку земельних відносин, розуміючи об'єктивну необхідність, рано чи пізно, але лібералізуватимуть земельні відносини. Відповідно, сільськогосподарським підприємствам доцільно спрацювати на випередження і якнайшвидше інтегруватися до міжнародних інформаційних мереж з вивчення питань розвитку земельних відносин, що стане інформаційним базисом формування власної конкурентної стратегії в частині залучення і використання сільськогосподарських земель, включно з програмними інструментами розвитку аграрного сектора та сільських територій через пілотні проекти, окремі зони та території. Як наслідок, вимагають активного застосування інструменти забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств із врахуванням сучасного світового досвіду.

Тож доречно констатувати, що світовою практикою напрацьовано доволі багато ефективних інструментів забезпечення розвитку і зміцнення конкурентоздатності сільськогосподарських підприємств, раціональне поєднання яких спроможне дати суттєві позитивні результати стосовно формування потужних конкурентних переваг підприємств галузі, що власне, й формує дієздатний інституційно-економічний механізм політики в аналізованій сфері, а це може стати предметом наступного етапу дослідження.

1. Синчак В. П., Метелева І. Д. Державна підтримка агропромислового комплексу: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4 (40). С. 492–499.

2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки. К.: Либідь, 2000. 654 с.

3. Метелева І. Д., Голинська О. В. Реалізація галузевих стратегій розвитку: програмно-цільовий метод бюджетів в Україні. К.: RTI International, 2008. 108 с.

4. Малий М. І. Про романтизацію приватної власності на землю і кризу аграрного сектора. *Економічна теорія*. 2008. № 3. С. 11–20.

5. Надвиничний С. А. Зарубіжний досвід державної підтримки сільського господарства. *Економіка АПК*. 2011. № 2. С. 6–12.

6. Артищ В. І. Особливості органічного виробництва в концепції сталого розвитку АПК України. *Економіка АПК*. 2012. № 7. С. 19–23.

7. Бомба М. М., Лихолат С.М. Правові аспекти еколого-економічної безпеки в контексті розвитку територіальних одиниць / *Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7 квітня 2009 р., ЛьвДУВС*. Львів, 2009. С. 6–10.

8. Томашевська О. А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи. *Інноваційна економіка: всеукр. науково-виробничий журнал*. 2013. № 6 (44). С. 161–164.

9. Аверіхіна Т. В. Принципові положення формування системи забезпечення екологічної конкурентоспроможності товарів та товаровиробників. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 2 (18). С. 195–200.

10. Черевко Г. В., Фадєєва О. Г., Астратова Г. В. Маркетинг продовольчого ринку: досвід США та проблеми України. *Економіка АПК*. 1996. № 4. С. 86–90.

11. Овчинников О. Г. Государственное регулирование аграрного сектора США. М.: Дело, 1999. 663 с.

12. Майстро С. В. Досвід державного регулювання агропродовольчих ринків у зарубіжних країнах. *Економіка АПК*. 2004. № 8. С. 7–15.

13. The european union's common agricultural policy: pressures for change. *International agriculture and trade reports. WRs-99-2*. 1999. October.

14. Власов В. І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах. *Економіка АПК*. 2004. № 5. С. 22–26.

15. Михасюк І., Мельник А., Крупка М. та ін. Державне регулювання економіки. К.: Атіка; Ельга-Н, 2000. 592 с.

16. Кобута І., Сеперович Н. Політика деяких країн у ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію. *Пропозиція*. 2000. С. 110–111.

17. Александрова М. М. Закордонний досвід формування та розвитку систем страхування сільськогосподарських культур. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2010. Вип. 2 (20). С. 18–28.

18. Шубравська О. В. Інноваційні трансформації агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії. *Економіка та прогнозування*. 2010. № 3. С. 90–102.

19. Паска І. М. Організаційно-економічні передумови функціонування кооперативно-інтеграційних формувань в АПК: світовий досвід та українські реалії. *Сталий розвиток економіки: всукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 1 (18). С. 301–305.

20. Даниленко А. С., Варченко О. М., Артимонова І. В. та ін. Сільськогосподарська кооперація: зарубіжний досвід та перспективи впровадження у вітчизняну практику: монографія. Біла Церква, 2011. 529 с.

21. Олексієнко А. О. Політика державної підтримки сільського господарства в умовах СОТ. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18. Ч. 1. С. 36–41.

22. Попов В. М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22. Ч. 2. С. 163–169.

Skupeyko V. V. The competitiveness tools of agricultural firms (an international practice)

The paper corroborates the necessity of searching for effectual competitiveness regulation tools in terms of agricultural firms, based on international best practices. It also notes that business entities should enhance their institutional and marketing capabilities. Remarkably, most publications in the subject field are devoted to the research on expansion of production volume and effectiveness increase. The next section features the criteria for completeness of

competitive advantages of agricultural firms in the world. The author presents a list of methods and measures aimed at lowering financial risks in agribusiness as well as the ones that are widely employed in the USA and the EU.

One of the paragraphs displays primary ways for enhancing the competitiveness of agricultural firms. It describes position of the companies that produce organic goods and the place of eco-friendly competitive products in the world competitiveness system. Furthermore, industry leaders are enumerated (taking into account their production volumes and growth rates).

The role of the state agriculture development policy is determined.

The author studies the characteristics of state regulations applied to the agricultural market in different countries. An indirect government support of agricultural enterprises is analyzed. An example is given to illustrate the centralized approach towards the state modeling of internal agribusiness environment. The passage also regards the government assistance to the development of internal agribusiness environment and focuses on raising a consumer purchasing power.

The article investigates the importance of agricultural insurance. It appears to be extremely common among almost all developed countries. In addition, agricultural companies could secure not only nature and climate uncertainty risks, but also their profits. The author analyzes integration structures practices in developed countries.

Finally, competitiveness tools are offered. They are elaborated in accordance with the directions of macroeconomic and microeconomic policies.

Key words: *agricultural firms, competitiveness tools, international practice, agricultural policy, organic production, agricultural insurance, state regulations.*

Стаття надійшла 22 травня 2018 р.